

פרויקט זה ממומן
על-ידי האיחוד האירופי

בִּצְלֵם
B'TSELEM
بتسيلم

בצלם - מרכז המידע הישראלי
לזכויות האדם בשטחים [ע.ר.]

בחסות החוק: בין התעללות לעינויים במתקן החקירות "שקמה" תקציר | דצמבר 2015

מניעת שינה, לפעמים למשך כמה ימים; כבילת הידיים והרגליים לכיסא והגבלת תנועה במשך שעות ארוכות; צעקות, קללות גסות, איומים, יריקות והשפלות; חשיפה לתנאי קור וחום; מזון מועט ובאיכות ירודה; מניעת מקלחת והחלפת בגדים במשך ימים ושבועות; כליאה בצינוק קטן ומצחין, לרוב בבידוד, לימים ארוכים.

כך נראית חקירה שגרתית במתקן החקירות של השב"כ בבית הסוהר שקמה באשקלון. הדו"ח מתאר בפרוטרוט את תנאי המעצר והחקירה במתקן, על סמך תצהירים ועדויות של 116 עצירים ביטחוניים פלסטינים שנחקרו במקום בין אוגוסט 2013 למארס 2014. לכל התנאים הללו, או לחלקם, נחשף כמעט כל אחד מהנחקרים. כשליש מהנחקרים הגיעו למתקן לאחר שהוכו או שעברו התעללות בידי חיילים או שוטרים בעת מעצרים; לפחות 14 נחקרו בעינויים בידי הרשות הפלסטינית זמן קצר לפני מעצרים בידי ישראל.

תנאי המעצר בשקמה הם חלק בלתי נפרד מהחקירה עצמה. מטרתם להחליש את גופו ואת נפשו של העציר במקביל לחקירה הפרונטלית בחדר החקירות. שילוב זה של תנאי מעצר וחקירה - המהווה התעללות, יחס בלתי אנושי ומשפיל, ובחלק מהמקרים אף מגיע לכדי עינויים - הופעל באופן שיטתי כלפי נחקרים פלסטינים בשקמה. כל זאת תוך הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי, של פסיקת בג"ץ ושל אמות מידה מוסריות בסיסיות.

מאז 1999, עת אסר בג"ץ על השב"כ לענות, להתעלל או להשפיל, חלפו 16 שנים. אלפי פלסטינים נחקרו מאז: רבים מהם תוך שימוש בעינויים, בהתעללות ובהשפלה. הדו"ח סוקר את שנעשה במתקן חקירות אחד ובתקופה מוגדרת ומראה כיצד משטר החקירות האלים של השב"כ, בגיבוי רשויות המדינה מבג"ץ דרך הפרקליטות והצבא ועד שב"ס, בעינו עומד. תצהיר אחר תצהיר, עדות אחר עדות, נפרשת בפנינו תמונה קודרת מאוד של המתרחש באגף החקירות של כלא שקמה ובדרך אליו.

העדויות כוללות דיווחים חוזרים ונשנים על התנהלות בלתי חוקית של הרשויות, שכמותה תוארה בעקביות גם על ידי נחקרים במתקני כליאה אחרים בתקופות קודמות. מכל אלה עולה כי זוהי מדיניות החקירות הרשמית, המיושמת באופן שיטתי. מדיניות זו כוללת אלימות והשפלה בעת המעצר; תנאי כליאה בלתי אנושיים הכופים על הנחקר צפיפות וזוהמה; ניתוק העציר מהעולם החיצון תוך גרימת חסך חושי, תנועתית וחברתית; מתן מזון ירוד ומועט; חשיפה לתנאי קור וחום קיצוניים; איזוק ממושך לכיסא החקירה, לעתים בתנחות מכאיבות במיוחד; מניעת שינה לאורך זמן; איומים, קללות, צעקות והשפלות - ובכמה מקרים אף אלימות ישירה מצד החוקרים.

כל אחד מהאמצעים האלה הוא אכזרי, בלתי אנושי ומשפיל, על אחת כמה וכמה כאשר הם ננקטים במצטבר ולאורך זמן. בחלק מהמקרים עולים אמצעים אלה לכדי עינויים. אמצעים אלה מהווים הפרה של המשפט הבינלאומי ושל החוק הישראלי.

מעבר להפעלה ישירה של אמצעים אכזריים, בלתי אנושיים ומשפילים, רשויות החקירה שותפות לעינויים באופן עקיף כאשר הן משתמשות ביודעין במידע שהושג בעינויים - לרוב קשים ואכזריים - שהפעילו חוקרי הרשות הפלסטינית נגד הנחקרים.

משטר החקירות המסתמך על הפעלת אמצעים כאלה, הן בחקירה הפרונטלית והן בתנאי המעצר, עוצב בידי רשויות המדינה ואינו יוזמה פרטית של חוקר או סוהר זה או אחר. לא מדובר בעשבים שוטים שיש לעקור, או בחוקרים חריגים שיש להעמידם לדין - שכן יחס אכזרי, בלתי אנושי ומשפיל כלפי נחקרים פלסטינים הוא חלק מהותי ממדיניות החקירות של השב"כ, המוכתבת מלמעלה ואינה נקבעת בידי החוקר בשטח.

מערך החקירות מופעל בידי השב"כ, אך מעגל רחב של רשויות משתפות עימו פעולה ומאפשרות אותו: רשויות השב"ס מעצבות את תנאי הכליאה כך שישתלבו במשטר החקירות המיועד לשבור את נפשו של הנחקר; אנשי הרפואה ובריאות הנפש של השב"ס נותנים אור ירוק לחקירת פלסטינים המגיעים למתקן - גם כשמצב בריאותם לקוי - ואף משיבים לידי החוקרים נחקרים שבהם טיפלו לאחר שבריאותם הפיזית והנפשית נפגעה כתוצאה מהחקירה; חיילים ושוטרים מביאים נחקרים לידי השב"כ אחרי שהתעללו בהם, מפקדיהם מעלימים עין, והפרקליטות הצבאית ופרקליטות המדינה אינן ממצות עמם את הדין; שופטים צבאיים מאשרים כמעט אוטומטית את הארכות המעצר ואת התמשכות ההתעללות והתנאים הבלתי אנושיים; פרקליטות המדינה והיועץ המשפטי לממשלה מעניקים עד כה חסינות מלאה לחוקרי השב"כ; שופטי בג"ץ דוחים באופן שיטתי עתירות נגד מניעת מפגש של נחקרים עם עורכי דין. כל אלה שותפים, במידה זו או אחרת, למרכיבים השונים של היחס הבלתי אנושי, המשפיל, האכזרי והמתעלל שאליהם חשופים נחקרים פלסטינים בשקמה ובמקומות אחרים. הגורמים הבכירים בישראל המאפשרים את קיומו של משטר חקירות מתעלל זה, נושאים באחריות להפרות חמורות של זכויות האדם של הנחקרים, ולפגיעה בגופם ובנפשם.

אין לנו אלא לחזור ולדרוש את מה שהיה צריך להיות מובן מאליה: על ישראל לחדול לאלתר מהשימוש ביחס אכזרי, בלתי אנושי ומשפיל, בהתעללות ובעינויים כלפי נחקרים, הן במהלך החקירה הפרונטלית והן באמצעות תנאי הכליאה. נוסף על כך, על ישראל להקפיד על האיסור נגד עינויים והתעללות גם במסגרת שיתוף הפעולה הביטחוני שהיא מקיימת עם הרשות הפלסטינית.